

Bartholomeüs: verwondering over de natuur verbindt ons met God

'De groene patriarch' wordt aartsbisschop van Constantinopel Bartholomeüs I wel genoemd. Vorig jaar was hij in Nederland en ontmoette Nederlandse christenen van allerlei kleur. Daar is nu een boek over verschenen.

Recensie

Martine Vonk

Het boek *An ongoing conversation* vormt het verslag van het bezoek van de aartsbisschop van Constantinopel en oecumenisch patriarch Bartholomeüs I aan ons land. Het stijlvol vormgegeven boek bevat alle toespraken die gedurende deze vijf dagen zijn uitgesproken en meer dan honderd foto's. Het is een prachtig document van een opmerkelijke persoonlijkheid.

De patriarch, ook wel 'groene patriarch' genoemd, houdt zich in het bijzonder met twee thema's bezig, die ook in het boek ruimschoots aan de orde komen. Het eerste thema is de oecumene en de interreligieuze dialoog met als doel wederzijdse acceptatie en vrede, met behoud van eigen identiteit. Het tweede centrale thema is een duurzame wereld en solidariteit met de schepping.

Oecumene

De oecumene komt vooral tot uiting in de diverse ontmoetingen die de patriarch in Nederland had. Zo sprak hij onder begeleiding van Joris Vercammen, de aartsbisschop van Utrecht in de Oud-Katholieke Kerk van Nederland, met onder anderen rabbijn Awraham Soetendorp, Klaas van der Kamp van de Raad van Kerken, rev. Sam van Leer namens de Anglicaanse Kerk, prof. Gijsbert van der Brink vanuit de protestantse theologie en dr. Katya Tolstaya bij de ontmoeting met de oecumenische gemeenschap. Keer op keer blijkt dat patriarch Bartholomeüs voor velen een spirituele gids is in het zoeken naar vrede met de medemens en de schepping. Hij benadrukt voortdurend het belang van dialoog, verbinding met en acceptatie van de ander. In zijn lezing bij de Pauselijke Vespers in Utrecht loofde hij de oecumenische dialogen die hartverwarmende contacten, wederzijdse herkenning en verrijking hebben opgeleverd.

In zijn lezing bij de Raad van Kerken sprak hij de kerken erop aan dat wanneer zij nederig samenwerken, de zegen altijd vruchtbaarder en tastbaarder is dan wanneer ze focussen op verdeeldheid. In zijn woorden: „We zijn één volk onder één God en geroepen tot een gemeenschappelijke missie.” Vanuit de erkenning van Gods autoriteit en die van Zijn koninkrijk, dienen we ons niet te richten op wat ons verdeelt, maar „authentiek en profetisch te zijn in een kritische houding tegenover de wereldwijde armoede en het lijden, evenals de hebzucht en het consumentisme.”

Naast religieuze leiders, ontmoette de patriarch ook koning Willem-Alexander, toenmalig minister van Buitenlandse Zaken Frans Timmermans en de Griekse ambassadeur Teresa Paraskevi Angelatou.

Het tweede thema van het bezoek van de groene patriarch was

onze zorg voor de aarde. Dit kwam tot uiting in de Quasimodo-lezing met als thema *Faith and environment: an inspirational perspective* en het rondetafelgesprek *Our daily bread* op de Eemlandhoeve in Bunschoten.

De Quasimodo-lezing is een jaarlijks initiatief van de Oud-Katholieke Kerk over thema's rond geloof en kerk in de samenleving. In zijn lezing begon de patriarch met het wijzen op het wonder van de schepping en de verwondering daarover. Iedere plant, ieder dier, ieder micro-organisme vertelt een uniek verhaal en laat tegelijkertijd de onderlinge afhankelijkheid in de natuur zien. Deze verwondering is belangrijk, omdat het ons verbindt met God en het leven. „We hebben het simpelweg nodig om te ademen, we hebben het nodig om te kunnen zijn.” Ons leven maakt onverbreekbaar deel uit van de rijkdom van de natuur die zich voor onze ogen en oren afspeelt. De patriarch spreekt hierbij over een 'kosmische liturgie'. De heiligheid en de schoonheid van de schepping zijn al vanouds onderdeel van de Orthodoxe liturgie.

Onze houding tegenover de schepping weerspiegelt eveneens onze houding tegenover andere mensen. Hierbij legt de patriarch de etymologische link tussen ecologie en economie (*oikos*). De huidige wereldwijde economie overvraagt de capaciteit van de planeet. Het gaat niet langer om de mogelijkheid om op een duurzame manier te leven, het gaat om de vraag of we kunnen overleven. De armen onderkennen als eerste de gevolgen van klimaatverandering. Het ecologische probleem is daarom onlosmakelijk verbonden met het sociale probleem van armoede.

In de Quasimodo-lezing roept de patriarch op tot een coöperatief en collectief antwoord op milieuvervuiling en onrecht. Dit antwoord gaat niet alleen om gedrag, maar vraagt een fundamentele en radicale verandering van mentaliteit, ethische waarden en spirituele ethos. De oplossing begint op het spirituele vlak. Wat we nodig hebben is een diep besef van dankbaarheid en ascese. De geschapen wereld is niet ons bezit, maar een gift. We dienen dit dan ook te aanvaarden als gift met dankbaarheid, als in de eucharistie. Van consument moeten we 'communicant' worden in onze omgang met de natuur. Het tweede begrip, de ascese, is nodig om een-

Onze voedselkeuzes hebben consequenties voor het land en gemeenschappen wereldwijd

Aartsbisschop van Constantinopel en oecumenisch patriarch Bartholomeüs I. Foto: EPA

voudiger te leven. Er is voldoende voor iedereen, als we eerlijk weten te delen.

De patriarch sprak liefdevol, maar ook duidelijk en scherp. „Er is geen excuus voor ons gebrek aan betrokkenheid. We hebben informatie in overvloed en de statistieken zijn alarmerend. We moeten kiezen om zorg te dragen. Anders zorgen we niet echt (...) en schenden we rechten van anderen.” Het vraagt een spirituele transformatie om een onverantwoordelijke houding om te buigen naar een ethiek van delen en verantwoordelijkheid.

Duurzame landbouw

Op de Eemlandhoeve was een rondetafelgesprek georganiseerd rond het thema *Our daily bread*. In drie inleidingen door Rudy Rabbinge (Wageningen Universiteit), Gert van Dijk (Nyenrode en Tilburg University) en Erik Borgman (Tilburg University) kwamen verschillende visies op landbouw en voedsel aan bod. Dit zijn mooie documenten die de diversiteit van denkrichtingen laat zien en hun consequenties voor mens en natuur.

De patriarch benadrukte in zijn reactie onder andere de rol van het verbond dat God sloot met Noach, dat spreekt van trouw en zorg voor de aarde over de generaties heen. Eveneens benoemde hij de Benedictijnse regel om alles zo te behandelen alsof het een heilig voorwerp is van het altaar. Zo wordt de aanbidding en dankzegging van de kapel

Er is geen excuus voor ons gebrek aan betrokkenheid. We hebben informatie in overvloed

meegenomen naar de velden en de boomgaarden. Deze houding leidt tot een duurzamere omgang met de aarde.

Onze voedselkeuzes hebben consequenties voor het land en gemeenschappen wereldwijd. De patriarch sloot af met de woorden: „Er is een ononderbroken draad die het hart van God verbindt met het zaad in de grond. Het is het gebed van de Heer om te handelen 'op aarde zoals in de hemel'. Als we deze uitdaging aangaan, met zelfreflectie en gebed, dan kunnen we ook de uitdaging aan van duurzame voedselvoorziening en menselijke waardigheid, terwijl we voorzien in een agrarisch model voor de moderne wereld.”

Helaas ontbreekt documentatie van de conversatie die vervolgens op gang kwam. Het boek bevat vrijwel alle toespraken die zijn gehouden. Diep doordachte, maar ook goed voorbereide woorden. In de ontmoeting vindt vervolgens het gesprek plaats. Hoe ging de dialoog

op plekken waar wel degelijk verschil van mening was? Hoe vind je elkaar dan in de praktijk? Een klein punt van kritiek betreft de fotokeuzes. Hoewel de foto's een goed beeld geven van de ontmoetingen, staan er wat mij betreft wel erg veel foto's van de patriarch zelf in. Wat de foto's ook laten zien is dat de wereld waarin deze ontmoetingen plaatsvonden nog veelal een mannenwereld blijkt te zijn.

Het boek is een rijk document dat laat zien wat de Orthodoxe traditie te bieden heeft op het gebied van zorg voor de aarde en de oecumene. We ontmoeten Bartholomeüs als een zeer inspirerend mens, integer, met een boodschap die diep uit zijn binnenste komt. Al lezend raak je onder de indruk van zijn toewijding aan de oecumene en zorg voor de schepping. Het rijke licht hierin dat hij dit in een spirituele context plaatst en dit voorleeft.

Martine Vonk is lector Ethiek en technologie bij Saxion in Deventer/Enschede

An ongoing conversation, The Green Patriarch in the Netherlands. Jan Jorrit Hasselaar en Peter-Ben Smit. Oud-Katholiek Boekhuis, 24,50 euro. Te bestellen via: www.okkn.nl

